

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки, підприємництва та туризму

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЄЖОВА ЛІЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 338:621.311:620.9(477)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ
«Забезпечення рентабельності
господарської діяльності ПП «ТАШР»»

051 «Економіка»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ Л. В. Єжова

Керівник роботи:
Ткачук Василь Іванович
д.е.н., професор

Житомир 2022

Висновок кафедри _____

за результатом попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри №__ від «__» _____ 2022 р.

Завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму,
д.е.н. професор _____ Наталія ВАЛІНКЕВИЧ
«__» _____ 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Єжова Лілія Валеріївна

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECST _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

лаборант кафедри економіки, підприємництва та туризму

_____ Тетяна ДАВИДОВИЧ

АНОТАЦІЯ

Єжова Л.В. Забезпечення рентабельності господарської діяльності ПП «ТАШІР». Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 051 спеціалізація «Економіка». Поліський національний університет, Житомир, 2022.

Уточнено економічний зміст, види та методичні підходи щодо оцінки рентабельності підприємства Розкрито методи оцінки рентабельності використання ресурсів, виробництва та реалізації продукції та господарської діяльності підприємства вцілому. Проаналізовано ресурсне забезпечення та ефективність його використання, встановлено тенденції змін фінансових результатів господарської діяльності ПП «Ташір» за 2019-2021 рр. Здійснена характеристика сучасного стану господарської діяльності підприємства, основних тенденцій змін та рівня показників його кінцевих результатів. Здійснено оцінку впливу цін та витрат виробництва на рентабельність сільськогосподарського підприємства. Визначено сучасний стан, основні проблеми та перспективи розвитку зерновиробництва в Україні. Запропоновано основні напрями забезпечення рентабельності сільськогосподарського підприємства на основі управління витратами, удосконалення цінової політики та стратегії у маркетинговій діяльності, інноваційно-інвестиційного проєкту.

Ключові слова: рентабельність, сільськогосподарська продукція, цінова конкурентоспроможність, сільськогосподарські підприємства.

SUMMARY

Yezhova L.V. Providing profitability of economic activity of PE "TASHIR". Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 051 specialization "Economics". Polissya National University, Zhytomyr, 2022.

The economic content, types and methodological approaches to assess the profitability of the enterprise are clarified. The methods of assessing the profitability of resource use, production and sales of products and economic activity of the enterprise as a whole are revealed. The resource supply and efficiency of its use are analyzed, trends in changes in the financial results of economic activity of PE "Tashir" for 2019-2021 are revealed. A comprehensive description of the current state of economic activity of the enterprise and the system of indicators of its business activity is provided. The influence of prices and production costs on the profitability of an agricultural enterprise is analyzed. The current state, main problems and prospects of grain production in Ukraine are defined. The main directions of ensuring the profitability of an agricultural enterprise on the basis of cost management, improvement of pricing policy and strategy in marketing activities, innovation and investment project are proposed.

Keywords: profitability, agricultural products, price competitiveness, agricultural enterprises

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства	8
1.2. Теоретичні основи аналізу та види рентабельності господарської діяльності підприємства	10
1.3. Система показників рентабельності та методика їх визначення	13
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПП «ТАШІР» РУЖИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	16
2.1. Природна, організаційно - економічна характеристика підприємства	16
2.2. Оцінка ефективності використання ресурсів підприємства як основний фактор забезпечення його рентабельності	20
2.3. Сучасний рівень рентабельності господарської діяльності підприємства	24
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПП «ТАШІР» РУЖИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	27
3.1. Формування ефективної системи управління витратами підприємства	27
3.2. Напрями удосконалення механізму ціноутворення на продукцію підприємства	33
3.3. Обґрунтування інноваційно-інвестиційного проекту підвищення прибутковості та рентабельності підприємства	37
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Актуальність теми. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей національного господарства. Воно виробляє продовольчі товари для населення, сировину для переробної промисловості, забезпечує валютні надходження в бюджет країни тощо. Тому, актуальною проблемою є пошук резервів та напрямів подальшого підвищення рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності та пошук невикористаних резервів ефективності аграрного сектора економіки.

Кінцеві економічні результати господарської діяльності підприємства та рентабельність завжди були актуальними для наукових досліджень та розробки практичних рекомендацій. Особливо на даному етапі розвитку конкурентного середовища в бізнесі, формування ефективного власника, приватизацією, інтеграційними процесами України у світову економіку. Інвесторів і акціонерів питання аналізу фінансових результатів цікавить насамперед з метою оцінки інвестиційної привабливості та прибутковості конкретного суб'єкта підприємницької діяльності. Фінансовий аналіз є обов'язковим атрибутом прийняття та обґрунтування управлінських рішень й розвитку співпраці з діловими та фінансовими партнерами, з податковими органами тощо. За результатами аналізу доходності та рентабельності діяльності підприємства можна визначити: тенденції зміни фінансових результатів порівняно з попередніми періодами; основні фактори, що вплинули на формування досягнутого рівня кінцевих економічних результатів господарської діяльності; своєчасно знаходити резерви та напрями зниження витрат; напрями та обсяги зростання фінансових результатів підприємства і платоспроможності, підвищення ефективності діяльності. Тож оцінка рентабельності підприємства має велику значимість, є актуальною та має практичне значення.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження й обґрунтування основних напрямів

забезпечення рентабельності господарської діяльності приватного підприємства «Ташір» Ружинського району Житомирської області. Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- визначити економічну суть економічних категорій «рентабельності» та «ефективності» господарської діяльності підприємства;
- уточнити методики та систему показників оцінки рентабельності на мікрорівні – підприємства;
- охарактеризувати ПП «Ташір» як фінансово-економічний об'єкт господарювання;
- здійснити аналіз динаміки ефективності використання ресурсів як інструменту регулювання рентабельності;
- оцінити прибутковість та рентабельність підприємства;
- визначити основні напрями забезпечення рентабельності в сільськогосподарському підприємстві.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність приватного підприємства «Ташір» Ружинського району Житомирської області. *Предметом* дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних проблем забезпечення рентабельності сільськогосподарського підприємства в сучасних ринкових умовах, пандемії та воєнного стану.

Методи дослідження Основою методологічного дослідження є фундаментальні положення загальної теорії ринку, мікро- та макроекономіки, економіки підприємства, теорії економічних циклів, сталого економічного розвитку, державного регулювання. У процесі аналізу рентабельності використовувались такі методи та прийоми: системного підходу, монографічний, статистичний, метод економічного аналізу, розрахунково-конструктивний, графічний, порівняння, факторний та інші.

Інформаційна база дослідження. Річні звіти та інша первинна документація ПП «Ташір» Ружинського району Житомирської області за 2019-

2021 рр., наукові та інформаційно-публіцистичні видання, власні дослідження, матеріали Державної служби статистики України тощо.

Публікації автора за темою дослідження. За результатами досліджень опубліковано статтю у науковому фаховому журналі, що входить до переліку МОН України, категорія «Б»: Кільницька О.С., Ткачук В.І., Єжова Л.В. Вплив цін сільськогосподарської продукції на її рентабельність у сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2022. №11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/724/732>

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні-методичні засади, прогноз та практичні рекомендації щодо забезпечення рентабельності сільськогосподарської діяльності підприємства сприяють уточненню категоріально-понятійного апарату, методів та пошуку резервів економічної ефективності використання основних та оборотних активів і грошових коштів. Методичні положення та практичні рекомендації щодо контролю витрат, удосконалення цінової політики підприємства та застосування економіко-математичних моделей створюють наукове підґрунтя для розробки та обґрунтування програм фінансування та освоєння сучасних інноваційно-інвестиційних проектів розвитку підприємства.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із змісту, вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, нараховує 47 сторінок друкованого комп'ютерного тексту, 14 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства

Для дослідження дефініції економічного поняття «рентабельність» насамперед було використано економічну літературу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. У роботах рентабельність ототожнюють з поняттям економічної ефективності при умовах, що суб'єкт господарювання за рахунок доходу (виручки) від реалізації продукції відшкодовує витрати на виробництво і збут та отримує прибуток для подальшого відтворення діяльності. Термін «рентабельність», що набув великого поширення у вітчизняній економічній науці і практиці та в західноєвропейських країнах, походить від німецького *rentabel*, і в перекладі означає рентабельний, дохідний, прибутковий. У свою чергу, термін *rentabilitat*, як похідний від *rentabel*, означає рентабельність, дохідність, прибутковість [7, с. 365].

В англійських країнах термін *rentable* перекладається як здатність приносити дохід у формі ренти. Ближчим за змістом до німецького терміну *rentabel* є англійське слово *profitable*, що перекладається як корисний, прибутковий, дохідний, рентабельний, а відповідно, *profitability* – прибутковість, вигідність, дохідність, рентабельність.

Представники Харківського національного економічного університету Серікова Т.М., Кожанова Є.П., Мельник В.І., Шумська Г.М. у своїх працях трактують «рентабельність як узагальнюючий, кінцевий результат роботи підприємства, що характеризується рівнем ефективності його господарської діяльності: загальним обсягом одержаного прибутку та в розрахунку на одиницю ресурсів. Відносний показник прибутку – рентабельність є основним показником

ефективності роботи підприємства, які характеризують інтенсивність господарювання» [17, с. 245].

Аграрні вчені – економісти Демяненко М.Я., Лузан Ю.Я., Саблук П.Т., Скупий В.М. та інші у своїх дослідження ототожнюють ефективність та рентабельність. «Ефективність характеризує результат діяльності відносно витрат. Вона відображається у вигляді індексів, коефіцієнтів або відсотків. Показники ефективності мають різний зміст. Рентабельність – показник ефективності поточних витрат, який визначається співвідношенням прибутку до поточних витрат, завдяки яким одержано цей прибуток» [39, с. 165]. Вищезгадані вчені-економісти аграрники надають додаткової економічної сутності значенню показника рентабельності, зокрема аналіз його динаміки є «важливим індикатором ефективності виробництва інвестицій», оскільки впливає на термін, протягом якого повернуться початково авансовані засоби.

Процес формування результатів і ефективності виробництва (продуктивності системи) показано на рис. 1.1.

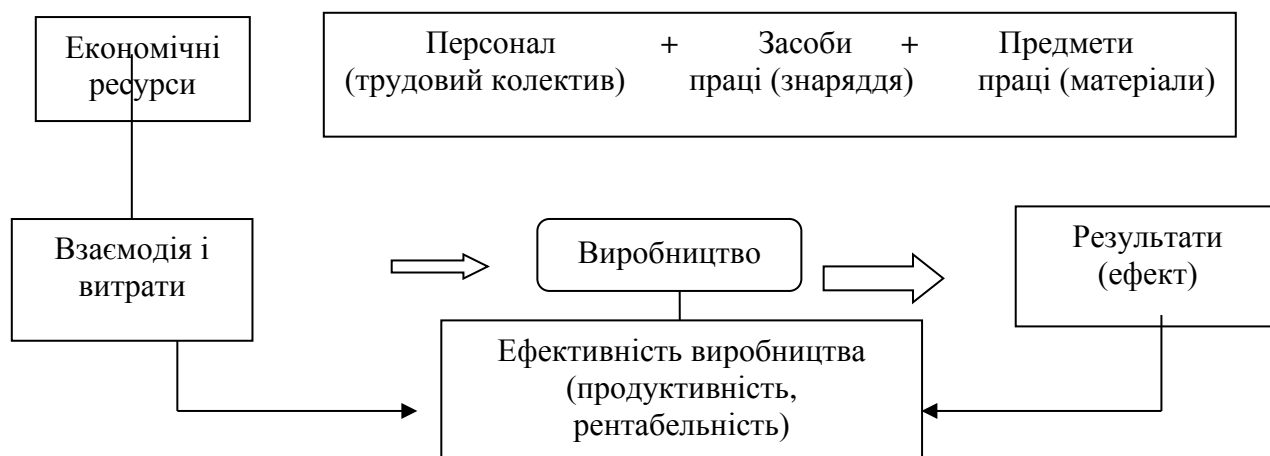

Рис. 1.1. Схема формування результатів і ефективності виробництва (продуктивності виробничо-економічної системи) [33, с. 57]

Аналізуючи результати наукових досліджень вчених економістів встановлено, що універсального загального тлумачення соціальної економічної сутності понять рентабельності та ефективності немає. Встановлено, що

найбільш повно дефініція тлумачення рентабельності розкрита у роботах професора Андрійчука В. К., який вважає що «рентабельність – це поняття, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення» [1, с. 444]. Ефективність правомірно тлумачити більш поглиблено як «досягнення максимального ефекту за фіксованих, тобто за наперед визначених обсягах ресурсів, або ж за досягнення заданого результату (ефекту) за мінімальних витрат ресурсів» [27, 153 с.].

1.2. Теоретичні основи аналізу та види рентабельності господарської діяльності підприємства

Аналіз господарської діяльності будь якого підприємства відіграє ключову роль для оцінки фінансового стану і результатів з метою вчасного економічного обґрунтування й прийняття управлінських рішень, розробки стратегії подальшого розвитку підприємства. Динамічні зміни у технологіях, організації виробництва, замінників матеріалів та сировини, нових джерел енергії діджиталізації господарських процесів та зростаюча конкуренція формують умови, які вимагають систематично аналізувати поточний стан, оцінювати можливості та перспективи власної діяльності. Тут важлива роль належить спеціалістам з економічного напрямку з навичками та компетентностями стратегічного аналізу. Завданнями аналізу та забезпечення рентабельності є:

- оцінка рівня виконання встановлених ключових індикаторів (економічних показників) плану, програми, проєкту, прогнозу тощо;
- вивчення тенденцій змін та динаміки основних показників;
- визначення факторів, що мають функціональний зв'язок з основними економічними показниками та встановлення зміни їх рівня;

- визначення резервів збільшення рентабельності продукції (послуг, робіт) та господарської діяльності підприємства вцілому;
- розроблення практичних рекомендацій та заходів для використання визначених при аналізі резервів.

Вибір етапів послідовності та алгоритму дій господарського аналізу визначається його завданням. Для економічної оцінки кінцевих результатів діяльності підприємства аналізують рентабельність: використання окремих виробничих ресурсів; окремих видів продукції (робіт та послуг) з погляду попиту на них та подальшої доцільності їх виробництва (виконання робіт чи надання послуг); видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної тощо); окремих структурних підрозділів (бригада, відділ, цех); підприємства вцілому.

Аналізуючи та визначаючи види та фактори підвищення рентабельності діяльності підприємств за основу було прийнято схему аналізу об'єкта запропоновану науковцями економічного, зокрема д.е.н., професорами А.А. Чухно та Л.І. Шваб (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні види рентабельності для аналізу господарської діяльності підприємства

Джерело: побудовано автором за матеріалами [46, 47].

Зміна рентабельності окремих видів продукції, а також послуг, окремих видів робіт тощо відбувається під впливом чинників, а саме зміни рівня ціни реалізації та калькуляції собівартості товару(послуги) вважаються факторами першого порядку, а всі інші фактори – другого порядку.

Визначення впливу рівня ціни реалізації та собівартості за одиницю реалізованої продукції, тобто першого порядку, де явним є функціональний зв'язок, проводиться як правило методом ланцюгових підстановок (елімінування) або методом абсолютних різниць. Оцінка впливу чинників другого порядку, що мають з рівнем рентабельності стохастичний зв'язок, розраховується за допомогою способу часткової участі. За звичай для цього використовують первинну інформацію про зміну ціни на продукцію в абсолютних величинах.

Система основних показників економічної ефективності, яка побудована з урахуванням означених принципів, включає декілька відповідних груп конкретних абсолютних або відносних показників. Останні оцінюють як загальну соціально-економічну ефективність виробництва, реалізації та всієї господарської діяльності підприємства, так і економічну ефективність використання окремих видів ресурсів певного суб'єкта господарювання (Додаток А).

У науковій економічній літературі основні види рентабельності можна згрупувати у три групи:

1. узагальнюючі показники, а саме рентабельності виробництва, реалізації, діяльності підприємства (операційної, фінансової, інвестиційної тощо);
2. показники рентабельності використання ресурсів, тобто виробничих основних і оборотних фондів, матеріально-технічних та енергетичних ресурсів, праці;
3. показники рентабельності використання фінансових коштів (фондів обігу, власного і залученого капіталу, капітальних вкладень, інвестицій).

Для усесторонньої економічної оцінки досягнутого рівня та динаміки рентабельності, економічної ефективності виробництва, кінцевих результатів виробничо-господарської та комерційної діяльності поряд із вищенаведеними показниками підприємства доцільно використовувати також специфічні (проміжні, додаткові при циклічних виробничих процесах). Останні відображають ступінь використання трудового потенціалу, виробничих потужностей, устаткування, виробничих запасів, матеріалів тощо.

1.3. Система показників рентабельності та методика їх визначення

При формуванні системи показників рентабельності виробничо-господарської та комерційної діяльності підприємства доцільно дотримуватись наступних принципів:

- забезпечення взаємозв'язку кінцевого результату господарської діяльності та системи конкретних показників економічних ресурсів технології та організації виробництва ;
- відображення ефективності використання усіх видів економічних ресурсів, які задіяні у виробництві;
- застосування показників рентабельності у системі менеджменту різними ділянками виробництва та структурними підрозділами на підприємстві;
- стимулювання того чи іншого виду діяльності (продукції, робіт, послуг) підприємства за досягнутим рівнем найбільш важливих показників при використанні наявних резервів зростання рентабельності господарської діяльності.

Показники рентабельності визначаються як ефективність, тобто співвідношення у відсотках або як коефіцієнт і показують частку прибутку в кожній грошовій вартісній одиниці витрат. Показники рентабельності використовують для оцінки:

- вибору спеціалізації, виробничого напрямку та диверсифікації підприємства;
- варіантів формування структури товарної продукції та її асортименту; раціональності виробництва продукції;
- ціноутворення та обґрунтування цінової політики і стратегії підприємства;
- інвестиційної політики підприємства;
- результатів діяльності окремих структурних підрозділів та підприємства вцілому;
- господарської діяльності підприємств, що спеціалізуються на однорідних видах товарів чи послуг.

Коефіцієнти рентабельності як співвідношення кінцевих після реалізаційних результатів діяльності підприємства до затрат характеризують здатність створювати плановий, необхідний прибуток для забезпечення розширеної господарської діяльності та подальшого сталого розвитку. Вони Система показників рентабельності відображає не тільки рівень віддачі активів (основних і оборотних, грошових фондів), а й ступінь використання пасивів, зокрема власного та залученого капіталу підприємства. Зручність їх для аналізу полягає в тому, що вони представлені як коефіцієнти, у вигляді десятинного дробу, або процентів, тобто не мають впливу цінового фактора і легкі у використанні для порівняння в динаміці, часі і просторі.

Аналіз господарської діяльності аграрних підприємствах в частині оцінки рентабельності передбачає визначення наступних традиційних показників: рівень рентабельності, коефіцієнт віддачі за товарною продукцією, норму прибутку, масу прибутку на гектар посіву певної культури, приведену до земельної площі масу прибутку, масу прибутку на одну умовну голову худоби, рентабельність продажу, рентабельність обороту. Методика їх визначення наведена у Додаток Б.

Отже, розрізняють рентабельність продукції, виробництва, використання

ресурсів, власного та залученого капіталу і господарської діяльності підприємства в цілому. До системи оцінки рентабельності продукції відносять показники: окремих виробів; виробленої та реалізованої продукції.

Рівень рентабельності виробництва (діяльності) залежить від багатьох чинників. Для практичного розв'язання завдань управління рентабельністю важливого значення набуває використання комплексу чинників її зростання, а саме: ресурсний (використання наявної матеріально-технічної бази виробництва та живої праці); використання сучасних інноваційних матеріалів, сировини, джерел енергії, технологій, всебічний розвиток, удосконалення та використання інтеграційних можливостей у зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Без аналізу рівня рентабельності продукції не можна правильно вирішити питання структури сільськогосподарського виробництва, його спеціалізації, розміщення території країни, визначити ефективність виробництва тій чи іншій сільськогосподарської продукції. Аналіз рентабельності продукції представляє потужний інтерес визначає напрями підвищення ефективності підприємства.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПП «ТАШІР» РУЖИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Природна та організаційно - економічна характеристика підприємства

Досліджуване господарство – ПП «Ташір» розташоване в селищі міського типу Ружин Ружинського району Житомирської області. Організаційно-правова форма – приватне підприємство. Адреса підприємства: вул. Шкільна, буд. 9, смт. Ружин Ружинського району Житомирської області, 13600. Спеціалізація, напрям виробничої діяльності – вирощування зернових та зернобобових культур та олійних культур. Воно має самостійний баланс, розрахунковий рахунок у банку, круглу печатку з власним найменуванням. Підприємство має відокремлене майно, яке складається з основних фондів, обігових коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображена у самостійному балансі підприємства.

Метою діяльності сільськогосподарського підприємства є отримання прибутку від господарської та інших видів діяльності в інтересах засновника. Предметом діяльності підприємства є: виробництво, заготівля, переробка, зберігання, транспортування, закупка та реалізація сільськогосподарської продукції та інші види діяльності.

Ружинський район розташований на території перехідної лісостепової зони з підзолистими та чорноземними ґрунтами. Клімат помірно-континентальний, досить вологий, з прохолодним тривалим літом і м'якою зимою. Середньорічна температура повітря складає 6,9°. Абсолютний річний мінімум температури повітря мінус 25°C, абсолютний максимум плюс 36°C. Середньорічна сума опадів досягає 560-580 мм. Природно-кліматичні умови Ружинського району сприяють

вирощуванню зернових культур. Основні види діяльності: вирощування зернових та бобових культур і насіння олійних культур.

Оцінити ресурсне забезпечення, розміри та економічний стан підприємства ми можемо за даними таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Динаміка розмірів та результатів економічної діяльності
приватного підприємства «Ташір», тис. грн.**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., %
Облікова кількість штатних працівників (на 31.12), осіб	38	40	37	97,4
Площа сільськогосподарських угідь, га	4403	4050	4023	91,4
Середньорічна вартість основних виробничих фондів	39521	41022	49842	126,1
Середньорічна вартість оборотних засобів	44763	56708	77258	172,6
Активи, всього	84284	97730	127100	150,8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	59671	56074	72068	120,8
Собівартість реалізованої продукції	45870	41233	43869	95,6
Валовий прибуток	13801	14841	28199	204,3
Чистий прибуток (+), збиток (-)	9378	12030	23615	251,8

Джерело: розраховано автором за даними балансів та звіту про фінансові результати ПП «Ташір».

За результатами господарської діяльності 2021 року на підприємстві працювало 37 осіб, середньорічна вартість основних фондів – 49,8 млн. грн., а оборотних засобів більше – 77,3 млн. грн. У підсумку Балансу загальна вартість активів ПП – 127,1 млн. грн. Поєднання цих матеріально-технічних і трудових ресурсів в умовах ПП забезпечує отримання чистого доходу (виручки) на суму більше 72 млн. грн., що у півтора рази більше, ніж у 2019 році. Собівартість реалізованої продукції і послуг навпаки зменшилась та склала майже 43,9 млн.

грн. У результаті відбулося зростання суми валового прибутку у 2 рази з 13,8 млн. грн. у 2019 році до 28,2 млн. грн. у 2021 році. Фінансова та інша комерційна діяльність підприємства призвела до зростання чистого прибутку підприємства, рівень якого у 2021 році склав 23,6 млн. грн., що у 2,5 рази більше від базисного (2019) року. ПП «Ташір» самостійно планує свою господарську діяльність, формує стратегію, визначає перспективи, плани та прогнози виробничого й соціального розвитку, будує свої взаємовідносини із постачальниками, покупцями та іншими юридичними особами й соціальними партнерами на договірній основі.

Аналізуючи наявність та рух сільськогосподарської продукції ПП «Ташір», згідно його офіційної звітності, зокрема форми 50-с.-г. «Звіт про основні економічні показники роботи с.-г. підприємств», встановлено обсяги реалізації продукції за 2019-2021 рр. У середньому за 3 роки найбільше займає продукція зернових і зернобобових у 2019 р. – 55,5 тис. ц, у 2020 р. – 81,9 тис. ц, і у 2021 р. – 47,4 тис. ц. (табл.2.2)

Таблиця 2.2

Обсяги реалізованої продукції у ПП «Ташір», ц

Вид продукції	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р.	
				+/-	%
Зернові та зернобобові	55478	81906	47367	-8111	85,38
У тому числі:					
– пшениця озима	12768	8335	8874	-3894	69,50
– кукурудза на зерно	42710	73568	38493	-4217	90,13
частка кукурудзи у зернових і зернобобових культурах, %	76,99	89,82	81,27	4,28	X
– жито	0	3	0	0	0,00
Боби соя	248	5001	0	-248	0,00
Насіння ріпаку і кользи	10005	9525	13024	3019	130,17
Насіння соняшнику	33744	5256	6440	-27304	19,08
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	59671	56074	72068	12397	120,78

Джерело: побудовано автором за формою № 50-с.г. річного звіту ПП «Ташір»

Серед зернових культур найбільші обсяги реалізації припадають на

кукурудзу на зерно, що займає більше 75 % у складі реалізації зерна. Спостерігається зростання виробництва та реалізації насіння соняшника на 27,3 тис. ц. та збільшення масштабів і обсягів виробництва насіння ріпаку з 10,0 тис. ц у 2019 р. до 13 тис. ц у 2021 р. Виходячи з цього, можна стверджувати, що ПП «Ташір» спеціалізується на виробництві зернових, зернобобових та технічних культур. Цікавим є факт того що за 3 роки обсяги реалізації продукції всіх видів у натуральних одиницях виміру зменшились (крім насіння ріпаку), а виручка від реалізації, як вартісна величина, зросла. Це означає, що ціни на продукцію рослинництва, яка культивується у підприємстві, дуже інтенсивно виросли протягом 2019-2021 рр. Виручка по підприємству зросла з 59,671 млн. грн. у 2019 р. до 72,068 млн. грн. у 2021 р., тобто на 12,4 млн. грн.

Придбання та використання активів в господарській діяльності вирішує ряд питань сталого економічного розвитку і забезпечує високу ділову активність і кінцеві результати. Чим інтенсивніше підприємство використовує оборотні фонди, оновлює техніку, удосконалює технологію і організацію виробництва, тим менша собівартість та більша виручка. Розглянемо активи і зобов'язання (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка структури активів і зобов'язань приватного підприємства «Ташір» (на 31.12)

Показник	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	(+,-)	%
<i>Активи</i>								
Необоротні активи	39521	46,9	41022	42,0	49842	39,2	10321	126,1
Оборотні активи	44763	53,1	56708	58,0	77258	60,8	32495	172,6
Разом	84284	100,0	97730	100,0	127100	100,0	42816	150,8
<i>Зобов'язання</i>								
Власний капітал	69044	81,9	81075	83,0	104690	82,4	35646	151,6
Довгострокові зобов'язання	13925	16,5	16400	16,8	12114	9,5	-1811	87,0
Поточні зобов'язання і забезпечення	1315	1,6	255	0,3	10296	8,1	8981	783,0
Разом	84284	100,0	97730	100,0	127100	100,0	42816	150,8

Джерело: розраховано автором за даними Форми № 1 «Баланс» ПП «Ташір».

Протягом 2019-2021 рр. загальна вартість майна підприємства зросла на 42,8 млн. грн. і склала більше 127 млн. грн. Так, необоротні активи в 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшились на 10,3 млн. грн. (26,1 %), а оборотні активи – на 32,5 млн. грн., тобто на 72,6 %. Збільшення приросту вартості активів здійснюється за рахунок збільшення частки власного та залученого капіталу. Збільшилась частка поточних зобов'язань з 1,6 % у 2019 р. до 8,1 % у 2021 р. Суттєво зменшилась сума довгострокових зобов'язань підприємства майже на 2 млн. грн. з 13,9 млн. грн. у 2019 р. до 12,1 млн. грн. у 2021 р.

Вектор розвитку сільськогосподарського приватного підприємства, що є об'єктом нашого дослідження, направлений на стратегію зростання (підвищення конкурентоспроможності, розвитку). Дана стратегія має певні альтернативи: інтенсифікація; диверсифікація; інтеграція; техніко – технологічний розвиток. В результаті проведеного комплексного аналізу стану діяльності ПП «Ташір» було виявлено, що підприємства мають можливість щодо покращення та розширення власної інфраструктури.

2.2. Оцінка ефективності використання ресурсів підприємства як основний фактор забезпечення його рентабельності

Аналізуючи та визначаючи фактори підвищення рентабельності діяльності підприємств за основу було прийнято схему аналізу господарської діяльності суб'єкта господарювання щодо ефективності використання наявної матеріально-технічної бази виробництва та живої праці (рис. 2.1). Першим напрямом є ресурсний – відображає першочергову необхідність аналізу. Традиційно в економіці господарства у процесі здійснення діяльності виробничі активи підприємства поділяють на основні й оборотні фонди.

Рис. 2.1. Схема аналізу рентабельності господарської діяльності підприємства за використанням ресурсів

Джерело: побудовано за матеріалами [47]

Оцінка отриманих нами результатів економічних показників володіння основними фондами свідчить про те, що їх вартість у розрахунку на 1-го штатного працівника (фондоозбросеність) з кожним роком збільшується. Її рівень зріс з 1,040 млн. грн. на одного працівника у 2019 р. до 1,347 млн. грн. у 2021 р. (табл. 2.4). При обчисленні фондівіддачі спостерігаємо тенденцію до збільшення з 1,51 грн. у 2019 році до 1,45 грн. у 2021 році. Це означає, що ефективність використання засобів праці, тобто кількість реалізованої продукції на одиницю основних виробничих фондів зростає. Високий рівень ефективності використання машин, обладнання і устаткування спостерігається у 2019 р., де фондомісткість виробництва продукції досягла 0,66 при фондівіддачі 1,51. Ступінь зносу основних виробничих фондів з року в рік змінюється та в цілому має тенденцію до збільшення. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів в 2021 р. склав 0,93. Тривалість обороту у 2021 р. склала 391 день. Це негативно впливає на фінансовий стан та результати господарської діяльності підприємства. За період 2019-2021 рр. рентабельність господарської діяльності збільшилась на 27,98 процентних пункти і у 2021 р. склала 46,41 %. Це означає, що темпи росту прибутку випереджають темпи росту вартості основних виробничих фондів та оборотних засобів.

Таблиця 2.4

**Забезпеченість та ефективність використання виробничих фондів
приватного підприємства «Ташір»**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., %
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	39521	41022	49842	126,1
Фондоозброєність, тис. грн./особу	1040,03	1025,55	1347,08	129,5
Фондовіддача, грн.	1,51	1,37	1,45	95,8
Фондомісткість, грн.	0,66	0,73	0,69	104,8
Ступінь зносу основних виробничих фондів (на 31.12), %	36,4	40,9	39,3	> на 2,9 відн. пункт.
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	44763	56708	77258	172,6
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	1,33	0,99	0,93	70,1
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	274	369	391	142,8
Припадає оборотних засобів на 1 грн. основних фондів, грн.	1,13	1,38	1,55	137,2
Рентабельність продукції, %	30,09	35,99	64,28	> на 34,19 процен. пункти
Рентабельність господарської діяльності, %	18,43	26,30	46,41	> на 27,98 процен. пункти

Джерело: розраховано за даними Форми № 1 «Баланс», Форми № 2 «Звіт про фінансові результати», Форми № 5 II «Основні засоби» ПП «Ташір».

Рівень рентабельності продукції у 2019 році склав 30,09 %, а у 2021 р. аж 64,28 %. Це означає, що економічна ефективність господарської діяльності підприємства набула тенденції до зростання. Від того, як швидко повернуться оборотні кошти до підприємства залежить те, який в результаті прибуток воно отримує.

На прикладі ПП «Ташір» встановлено, що тривалість обороту з кожним роком динамічно змінюється, що звичайно негативно відображається на прибутках підприємства. Нераціональна структура оборотних активів підприємства призвела до зменшення рівня коефіцієнта оборотності оборотних фондів, відповідно до зростання тривалості їх обороту, погіршення ділової

активності ПП «Ташір» за 2019-2021 рр. Особливо турбує зростання дебіторської заборгованості за продукцію у 2021 р. на суму 7,5 млн. грн. Розглянемо наступні показники ділової активності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Оцінка ділової активності (оборотності) приватного підприємства «Ташір»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р.	
				+/-	%
1. Коефіцієнт оборотності активів	0,71	0,57	0,57	-0,14	79,86
2. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,33	0,99	0,93	-0,40	70,14
3. Коефіцієнт оборотності запасів	5,21	5,84	5,05	-0,16	96,88
4. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,86	0,69	0,69	-0,17	80,05
5. Коефіцієнт оборотності коштів в розрахунках (дебіторської заборгованості)	65,86	7,79	9,57	-56,29	14,54
6. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,29	3,42	5,95	1,66	138,67
7. Коефіцієнт завантаженості активів	1,41	1,74	1,76	0,35	125,08
8. Коефіцієнт завантаженості активів в обороті	0,75	1,01	1,07	0,32	142,94
9. Коефіцієнт завантаженості власного капіталу	1,16	1,45	1,45	0,29	125,23

Джерело: розраховано автором за даними Форми № 1 «Баланс», Форми № 2 «Звіт про фінансові результати» ПП «Ташір».

На підприємстві оборотність активами становить 0,57-0,71. Значне місце серед показників займає кредиторська заборгованість (5,95). Показник оборотності дебіторської заборгованості (9,57) доцільно порівнювати з коефіцієнтом оборотності кредиторської заборгованості.

Ефективність використання персоналу визначається системою натуральних, вартісних та трудових показників, які відображають результати праці. Їх розрахунки здійснено за 2 групами трудових показників: 1) чисельністю працівників; 2) витратами роботодавця на робочу силу за фондом оплати праці (Додаток В). Протягом 2019-2021 рр. показник продуктивності праці у

розрахунку на одного штатного працівника підприємства зріс на 24,04 % і у 2021 р. склав майже 2 млн. грн. виручки (1 947 800 грн).

Отримані результати праці у розрахунку на 1 люд.-год. також мали тенденцію до збільшення у 2 рази. Це підтверджує досягнутий рівень коефіцієнта використання персоналу 103-123 %. Продуктивність за фондом оплати праці протягом 2019-2021 рр. навпаки мала тенденцію до зменшення (84,44 %). Слід відзначити низьку матеріальну мотивацію персоналу до високої продуктивності праці за такого рівня прибутків підприємства.

На кінець 2021 року частка оплати праці з відрахуваннями на соціальні заходи в структурі операційних витрат досягла лише близько 10 %, в той час як у країнах з розвинутою ринковою економікою він досягає майже 50 %.

2.3. Сучасний рівень рентабельності господарської діяльності підприємства

У ПП «Ташір» постійно аналізують витрати і ціни на сільськогосподарську продукцію і виробляють виключно рентабельну продукцію. Насамперед це продукція рослинництва. Рівень її рентабельності в умовах підприємства більше 30 % перевищує відповідні середньостатистичні показники по Україні (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Рентабельність продукції рослинництва в ПП «Ташір», %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., +/-
Зернових та зернобобових	12,5	21,3	42,7	30,2
Пшениця озима	11,6	20,8	40,5	28,9
Кукурудза на зерно	35,2	42,6	68,2	33
Жито	-	53,9	-	-
Боби соя	21,9	22,3	-	-
Насіння соняшнику	25,3	37,2	50,5	25,2
Насіння ріпаку і кользи	31,7	34,9	61,2	29,5

Рівень рентабельності галузі, %	30,09	35,99	64,28	34,19
---------------------------------	-------	-------	-------	-------

Джерело: побудовано автором за формою № 50 с.-г. ПП «Ташір»

Найбільш економічно ефективним в умовах господарства при сучасному рівні цін є вирощування кукурудзи на зерно, де рентабельність зростає з 35,2 % у 2019 р. до 68,2 % у 2021 р. та олійних культур. Зокрема у 2021 р. рентабельність насіння соняшнику – більше 50,5 %, а насіння ріпаку – 61,2 %. Добре культивується в умовах підприємства жито, забезпечуючи ефективність його виробництва у 2020 р. на рівні 53,9 %, проте насінневого фонду та інших факторів виробництва недостатньо в умовах підприємства для подальшого розвитку цієї галузі. Низька рентабельність виробництва сої призвела до виведення цієї продукції з господарської діяльності підприємства.

Для встановлення основних тенденцій змін рентабельності господарської діяльності підприємства на сучасному етапі, доцільно розрахувати співвідношення за показниками чистий дохід (виручка від реалізації), собівартість реалізованої продукції (робіт та послуг) та валовий прибуток. Показники рівня рентабельності господарської діяльності ПП «Ташір» свідчать, що на одну грн. понесених витрат у 2021 році отримано 64,28 грн. валового прибутку (табл. 2.7). Водночас загальні результати господарської діяльності підприємства відзначаються меншими показниками досягнутого рівня економічної ефективності: отримано 46,41 грн. чистого прибутку на 1 грн. загальних витрат підприємства.

Рентабельність власного капіталу за період нашого дослідження має постійну тенденцію до збільшення з 13,58 % у 2019 р. до 22,56 % у 2021 р. Він має дещо менший рівень, ніж показник рентабельності залученого капіталу підприємства. Рентабельність оборотних активів показує, що величину прибутку від операційної діяльності (такий же чистий прибуток ПП «Ташір»), що припадає на 1 грн. оборотних активів у 2019 р. склала 20,95, а у 2021 р. – 30,57 грн.

Рентабельність продажу, що визначається як відношення отриманого валового прибутку підприємства до чистого доходу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) набув стійкої тенденції до зростання з 23,13 % у 2019 р. до 39,13 % у 2021 р.

Таблиця 2.7

**Рівень рентабельності господарської діяльності
приватного підприємства «Ташір», %**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., +/- процен. пунктів
Витратні показники				
1. Рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	30,09	35,99	64,28	34,19
2. Рентабельність господарської діяльності	18,43	26,30	46,41	27,98
Ресурсні показники				
3. Рентабельність власного капіталу	13,58	14,84	22,56	8,98
4. Рентабельність залученого капіталу	67,35	73,35	194,94	127,59
5. Рентабельність оборотних активів	20,95	21,21	30,57	9,62
6. Коефіцієнт покриття активів	11,13	12,31	18,58	7,45
7. Коефіцієнт окупності активів	898,74	812,39	538,22	-360,52
8. Коефіцієнт покриття власного капіталу	13,58	14,84	22,56	8,98
Доходні показники				
9. Валова рентабельність продажу продукції (товарів, робіт, послуг), %	23,13	26,47	39,13	16,00
10. Чиста рентабельність продажу продукції (товарів, робіт, послуг), %	15,72	21,45	32,77	17,05

Джерело: розраховано автором за даними первинної звітності ПП «Ташір»

Визначення імовірних резервів підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва можна звести, до двох основних протилежних за напрямом векторів. Перший у чисельнику передбачає визначення напрямів та резервів збільшення грошових надходжень, насамперед виручки від реалізації, продукції, робіт, послуг, а другий навпаки резервів зниження витрат, ресурсів, матеріалів, енергії, що зменшить рівень собівартості продукції. Саме ці два питання будуть об'єктом нашого дослідження у наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПП «ТАШІР» РУЖИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Формування ефективної системи управління витратами підприємства

Головним стратегуванням кожного приватного підприємства є отримання максимального прибутку, що є провідним і безальтернативним напрямом до підвищення рентабельності господарської діяльності та ефективності. Одним із основних напрямів досягнення останнього є зниження витрат на виробництво продукції. Це можливо за умови економії всіх видів ресурсів, які використовуються в виробництві – людських, енергетичних, матеріально-технічних, фінансових, удосконалення організації виробництва, праці, технології, що дозволить поліпшити використання оборотних та основних виробничих фондів, підвищити якість управління.

Встановлено, що значну частину в структурі операційних витрат виробництва займає оплата праці (наприклад у промисловості України 13% – 14%, а у розвинутих країнах 20% – 25%). Тому актуальним є завдання зниження трудомісткості продукції, що випускається та підвищення її результативності, продуктивності праці. Цього можна досягнути різними способами, зокрема: механізація і автоматизація виробництва, розробка і використання прогресивних технологій, заміна і модернізація застарілого обладнання. Однак лише ці заходи не дадуть потрібного покращання організації виробництва і праці. Важливе значення для підвищення продуктивності праці має відповідна її організація, нормування і мотивація: підготовка робочих місць, повне їх завантаження, оптимізація робочого часу, використання передових методів і прийомів праці тощо.

Матеріальні ресурси займають 75-78 % у структурі витрат на виробництво продукції. Звідси зрозуміле значення економії цих ресурсів та раціональне їх використання. На перший план тут виступає використання ресурсозберігаючих технологій. Дуже важливим є підвищення вимогливості і посиленого використання вхідного контролю за якістю одержаних від постачальників сировини і матеріалів.

Операційні витрати ПП «Ташір» зросли на 31,58 %, з 53,6 млн. грн. у 2019 р. до 70,5 млн. грн. у 2021 р., тобто на 16,92 млн грн. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Склад і структура операційних витрат в ПП «Ташір»

Показник	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. до 2019 р.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	+/-	%
Матеріальні затрати	35958	67,10	36603	64,10	46328	65,71	10370	128,84
Витрати на оплату праці	4235	7,90	4764	8,34	6057	8,59	1822	143,02
Відрахування на соціальні заходи	884	1,65	1001	1,75	1289	1,83	405	145,81
Амортизація	5307	9,90	6294	11,02	6451	9,15	1144	121,56
Іні операційні витрати	7201	13,44	8443	14,79	10380	14,72	3179	144,15
Разом	53585	100,0	57105	100,0	70505	100,0	16920	131,58

Джерело: побудовано автором за Формою2 ПП «Ташір»

Найбільше зростання витрат зафіксовано по групі «матеріальні витрати» – на 10,37 млн. грн. (28,84 %) та «інших операційних витрат» – 3,179 млн.грн. (44,15%). Витрати на оплату праці персоналу збільшились з 4,235 млн. грн. у 2019 році до 6,057 млн грн. у 2021 р. Стаття витрат «відрахування на соціальні заходи» мають найбільший відсоток росту, навіть більше ніж заробітна плата. Амортизація зросла на 21,56 % з 5,3 млн грн. у 2019 р. до 6,451 млн грн. у 2021 р. Це свідчить про нарощення і оновлення на ПП «Ташір» матеріально-технічної бази. Якщо аналізувати структуру окремо по елементам встановлено, що

матеріальні витрати займають майже половину витрат – 65 %, інші операційні – 14,7 %, надзвичайно низькою є вартість робочої сили, що займає лише 10,3 % (оплата праці з відрахуваннями на соціальні заходи).

Проаналізовано структуру матеріальних та інших витрат у рослинництві підприємства. У 2021 р. найбільшу частку займають мінеральні добрива – 23,21 %, по 16 % припадає на інші матеріальні та інші загальновиробничі витрати, амортизація – 11,72 %, насіння – 11,45 %, оплата праці – 9,68 %, пально-мастильні матеріали – 7,99 % (рис. 3.1).

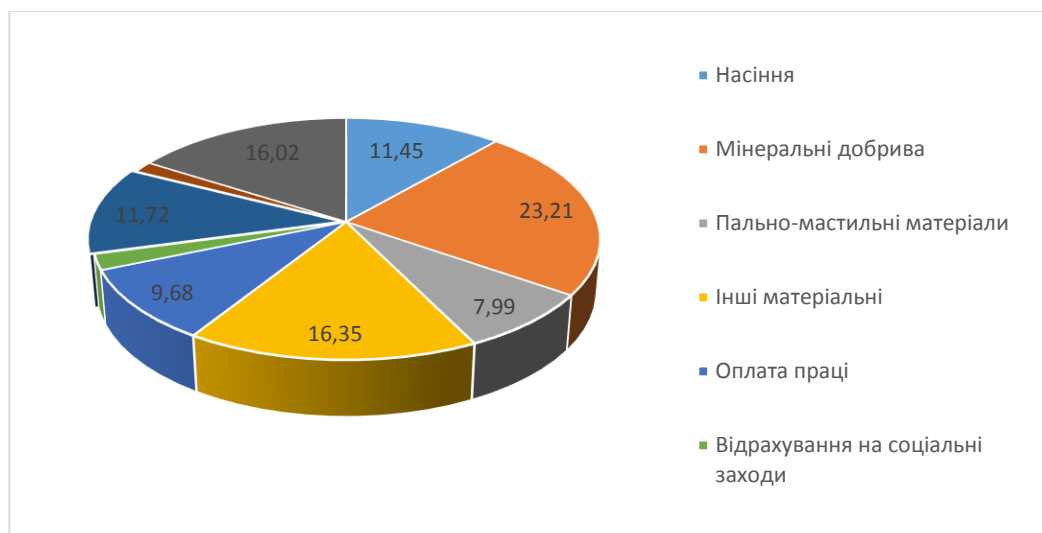

Рис. 3.1. Структура собівартості продукції рослинництва в ПП «Ташір» у 2021 р., %

Джерело: побудовано автором за Формою 50 с.-г. ПП «Ташір»

Виробнича діяльність сільського господарства потребує використання великої кількості енергії, що задіяна безпосередньо під час здійснення технологічних операцій. Ефективність використання енергії встановлюється відповідно до енергетичного балансу та порівняння отриманих результатів з відповідними нормативними даними. Економію енергії можливо досягнути використанням сучасних видів обладнання, впровадження менш енергоємних

технологічних операцій, багаторазового використання тепла, зменшення її втрат в навколишнє середовище.

Послідовність визначення точки беззбитковості виробництва передбачає використання даних Форми 2 «Звіту про фінансові результати». Основні етапи розрахунку мають наступну послідовність:

1. Визначимо чистий дохід (грошові надходження) від господарської діяльності та надзвичайних подій підприємства за досліджуваний період ($ЧД_n$). Для формування $ЧД_n$ за даними підприємства визначаємо суму: доходу (виручки) від реалізації продукції, інших операційних доходів, фінансових доходів:

$$ЧД_n = 72068 + 2279 + 147 = 74494 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахуємо суму загальних витрат підприємства ($ВВ_n$) додавши собівартість, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, фінансові витрати, інші витрати:

$$ВВ_n = 43869 + 2662 + 5 + 2537 + 1427 + 384 = 50884 \text{ тис. грн.}$$

3. Виокремимо у загальних витратах підприємства суми змінних ($ЗВ_n$) та постійних витрат ($ПВ_n$).

Визначаємо змінні витрати $ЗВ_n$ як суму собівартості та інших операційних витрат

$$ЗВ_n = 43869 + 2537 = 46406 \text{ тис. грн.}$$

Розрахуємо постійні витрати ($ПВ_n$) додавши адміністративні витрати, витрати на збут, фінансові та інші витрати:

$$ПВ_n = 2662 + 5 + 1427 + 384 = 4478 \text{ тис. грн.}$$

4. Маржинальний прибуток розраховується як різниця грошових доходів підприємства та загальної суми змінних витрат підприємства

$$ВП_n = ЧД_n - ЗВ_n$$

$$ВП_n = 74494 - 46406 = 28088 \text{ тис. грн.}$$

5. Рентабельність чистого доходу, або валова прибутковість це співвідношення маржинального прибутку до загальної суми грошових доходів підприємства:

$$ПВ_{чд} = 28088 : 74494 = 0,377\dots$$

6. Визначимо витратомісткість чистого доходу за змінними витратами $ВМ_{чд} = ЗВ_{п} : ЧД_{п}$, що показує скільки змінних витрат витрачає підприємство, щоб одержати одну гривню чистого доходу

$$ВМ_{чд} = 46406 : 74494 = 0,6229\dots$$

7. Розрахуємо чистий дохід підприємства, що забезпечує беззбиткову господарську діяльність $ЧД_{б}$ як відношення маржинального прибутку ($ВП_{п}$) та рентабельності чистого доходу ($ПВ_{чд}$)

$$ЧД_{б} = 28088 : 0,377 = 74504 \text{ тис. грн}$$

8. Визначимо змінні витрати підприємства, що забезпечують беззбиткову господарську діяльність

$$ЗВ_{б} = ЧД_{б} * ВМ_{чд} = 74504 * 0,6229 = 46192 \text{ тис. грн.}$$

9. Визначимо рівень (коефіцієнт) економічної безпеки господарської діяльності підприємства

$К_{б} = (ЧД_{п} - ЧД_{б}) : ЧД_{п}$, що показує у скільки разів чистий дохід від господарської діяльності підприємства більший (менший) чистого доходу, який забезпечує його беззбиткову діяльність

$$К_{б} = (74504 - 74494) : 74504 = 0,00013\dots$$

Побудуємо графік беззбитковості виробництва приватного підприємства «Ташір». Отже, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, товарів, послуг, що забезпечує беззбиткову діяльність ПП «Ташір» складає 74504 тис. грн., за умов що змінні витрати будуть складати 46192 тис. грн., а постійні – 4478 тис. грн. (рис. 3.2).

Таким чином, для досліджуваного нами підприємства важливо дотримуватися цих загальних економічних показників та прогнозувати свій

фінансовий стан на перспективу, виходячи з планових, очікуваних витрат і прогнозованої кон'юнктури ринку на ті види продукції, що виробляються і реалізуються.

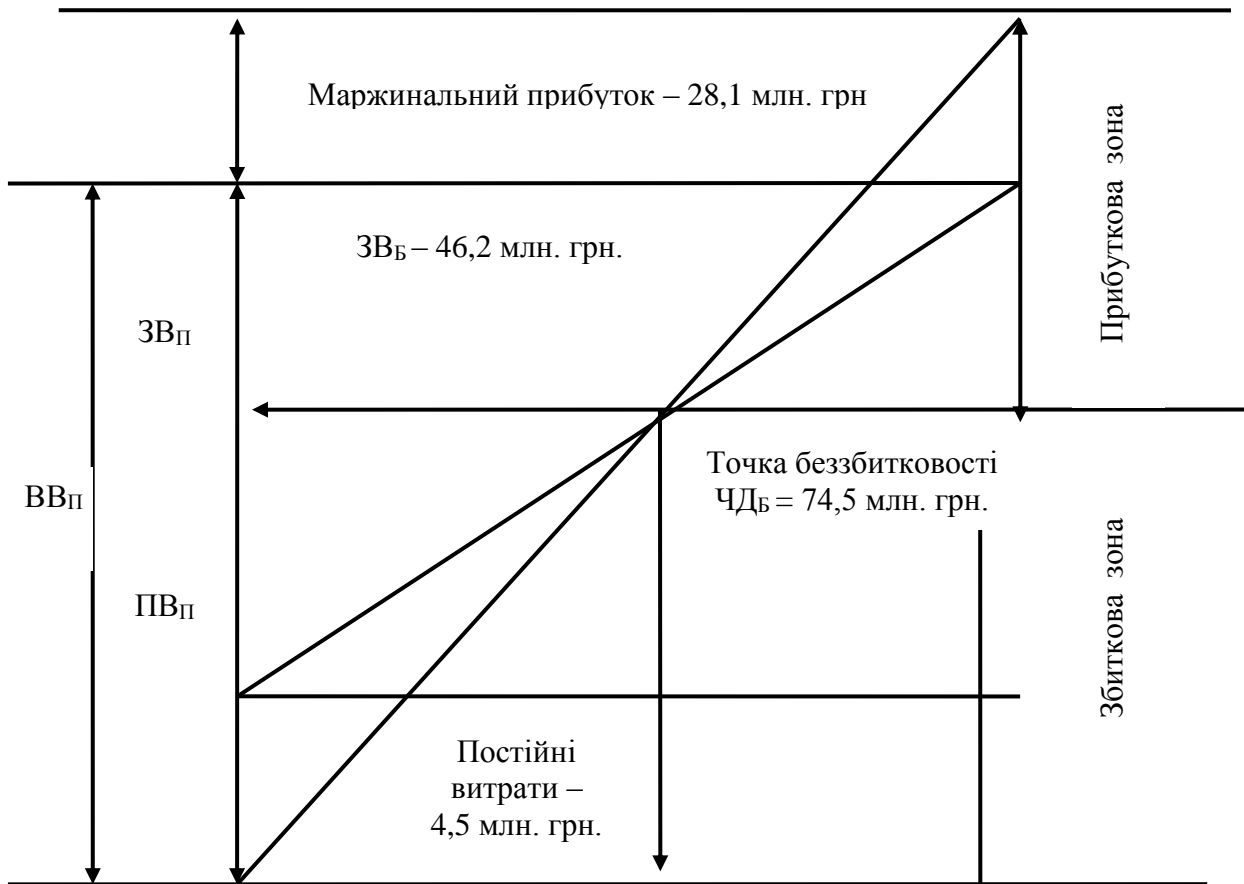

Рис. 3.2. Графічне зображення оцінки рівня економічної безпеки господарської діяльності ПП «Ташір»

Джерело: розраховано автором за даними ПП «Ташір»

Таким чином, можна зробити висновок, що використання методу «директ-костинг» з метою планування, обліку постійних та змінних витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції дозволить підприємствам більш чітко і зважено організувати свою виробничу діяльність у відповідності до міжнародних стандартів.

3.2. Напрями удосконалення механізму ціноутворення на продукцію підприємства

В сучасних мінливих ринкових умовах стратегування господарської діяльності при формуванні та підтримці стратегічної відповідності між метою, цілями підприємства та його потенційними можливостями у сфері маркетингу ціноутворенню завжди надається вирішального значення. Зумовлене це тим, що встановлення цін на свій товар є для підприємства суттєвою проблемою. Надто висока ціна може відвернути споживачів, а конкуренти в цих умовах можуть витіснити підприємство з ринку. Реалізуючи товар за низькими цінами, підприємство ризикує залишитися без прибутку. Тому прийнятний стратегічний напрям цінової політики на продукцію підприємства визначає характер його підприємницької поведінки при реалізації продукції за різними маркетинговими каналами та сегментами.

Стратегічний аналіз у процесі формування цінової політики являє собою процес дослідження та визначення стратегічної відповідності між цілями ціноутворення, потенційними можливостями підприємства в умовах конкурентного ринку та планами у сфері маркетингу. Використання його як бази для формування цінової стратегії вимагає від підприємства: постійного врахування перспективи розвитку підприємства та зміни умов ринку; чіткого визначення завдання цінової політики підприємства згідно з основною маркетинговою ціллю та відповідно до конкретної ринкової ситуації.

Інформаційною базою дослідження були матеріали Державної служби статистики України. Встановлено, що рівень самозабезпеченості основними видами продовольства в Україні достатній. Найбільший – по олійних культурах (перевищує потреби більше ніж у 12 разів), зернових і зернобобових у 3,23 рази, яйця – більше на 25 %, м'яса – на 10 %; задоволено (близько 100 %) потреби у картоплі, овочах, баштанних культурах та молочних продуктах (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Рівень самозабезпеченості основними видами продовольства в Україні у 2020 р., %

Джерело: побудовано автором за матеріалами Державної служби статистики України [4, с. 40-41].

Згідно їх методології середні ціни на продукцію сільського господарства, що реалізована підприємствами, визначають тільки по власно виробленій продукції, реалізованої за відповідний період з урахуванням її якості, без податку на додану вартість, дотацій, експедиційних, транспортних та інших накладних витрат. За останні 11 років (з 2010 по 2021 р.) у сільськогосподарських підприємствах України спостерігається надзвичайно динамічний ріст цін реалізації на продукцію, особливо по групі зернових та зернобобових культур – у 5,62 рази, олійних культур – у 5,58 разів та яйцях – майже у 4 рази (табл.3.2).

Трохи меншими темпами зростали ціни на продукцію тваринництва. Інтенсивний ріст цін, через функцію стимулювання виробничої діяльності, знайшов своє відображення у діяльності сільськогосподарських підприємств і зокрема економічній ефективності виробництва та реалізації продукції. Протягом 2010-2021 рр. найбільший ріст цін спостерігався на зернові та олійні культури, що обумовлено насамперед зовнішніми факторами, оскільки внутрішній ринок перенасичений цими продуктами.

Таблиця 3.2

Середньорічні ціни на основні види сільськогосподарської продукції, що реалізована підприємствами України у 2010-2021 рр., грн/т

Назва с.-г. продукції	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2021 р. до 2010 р, разів
Зернові та зернобобові	1120,9	2912,1	4315,0	3867,5	4794,1	6296,1	5,62
Олійні культури	2942,6	7531,5	9318,3	8321,2	10852,9	16418,5	5,58
Цукрові буряки	478,5	788,6	749,0	753,7	871,5	1164,1	2,43
Картопля	2131,0	2436,3	3746,0	5474,7	5103,4	4993,4	2,34
Овочі	2551,6	3903,4	4448,0	4497,0	4437,1	4679,6	1,83
Плоди та ягоди	2419,8	5894,5	5054,0	6494,4	9140,2	8177,1	3,38
Сільськогосподарські тварини (жива вага)	10797,1	21966,2	33331,2	32679,8	32490,6	37380,5	3,46
Молоко	2938,7	4347,3	7602,4	8198,2	8839,9	10300,7	3,51
Яйця (за тис. штук)	470,6	1333,2	1600,3	1206,1	1258,6	1877,3	3,99
Вовна	4165,3	14216,7	23350,5	25027,3	12537,4	13528,7	3,25

Джерело: побудовано автором за матеріалами Державної служби статистики України [34, с. 166]

За офіційними даними Державної служби статистики України у 2020 р. рівень самозабезпеченості зерном в Україні склав 323,3 % [4, с. 40], олії (де більше 80% соняшникової) – більше 1400 % [4, с. 41]. Через локдаун, пандемію, військові конфлікти на міжнародному ринку найбільш стрімко підвищується попит саме на ці продукти, що детермінувало підвищення світових цін на зернові, зернобобові та олійні культури. Відповідно саме у цих галузях спостерігається найвищий рівень рентабельності, зокрема її середнє значення по соняшнику – 46,2 %, по зернових і зернобобових культурах – 22,6 % Цей процес є досить складним і вимагає насамперед наявності чіткої і точної інформації про зовнішнє (конкуренція, кон'юнктура ринку, споживачі продукції) та внутрішнє (виробничі можливості, фінансові ресурси) маркетингове середовище підприємства. Для проведення стратегічного аналізу в ціновій політиці нами досліджено кон'юнктури ринку основних видів сільськогосподарської продукції.

На сьогоднішній день ПП «Ташір» знаходиться у не дуже сприятливому становищі: на ринку присутня велика кількість конкурентів, які поступово захоплюють більшу частку ринку і витісняють з нього невеликі фірми. У такій

ситуації є лише два шляхи: або встановлювати ціни на рівні основних конкурентів, або встановлювати нижчі, ніж у конкурентів, ціни. Конкуренти не стануть відповідати зниженням власних цін, оскільки частка ринку ПП «Ташір» невелика. ПП «Ташір» при формуванні цінової політики орієнтується на короткострокову перспективу. Це відбувається тому, що підприємство відчуває потребу у фінансових ресурсах і перед підприємством стоїть завдання виживання на ринку. Отже, майбутнє підприємства не є досить визначеним і підприємство встановлює такі ціни на свій товар, щоб продаж забезпечував прибуток у найближчій перспективі.

Як напрям удосконалення цінової стратегії ПП «Ташір» можна запропонувати використовувати стратегію нейтрального ціноутворення, за якої ціни встановлюються на середньому рівні, що склалися на ринку. Для цього нами використано сучасні офіційні дані Державної служби статистики України та здійснено прогноз цін на основні види продукції підприємства (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Прогноз цін на основні види сільськогосподарської продукції

ПП «Ташір» у 2022/2023 марк. рік, грн. ц

Показник	Зернові та зернобобові	Олійні культури
Середня ціна в Україні, 2021	6296,1	16418,5
Середня ціна в Житомирській області, 2021	6323,9	16146,8
Максимальна ціна за регіонами, 2021	6831,7	17559,4
Мінімальна ціна за регіонами, 2021	5549,0	15106,0
Варіація цін за регіонами, 2021	1282	2453
Максимальна ціна за місяцями, 2021	6619 (травень)	18610(травень)
Мінімальна ціна за місяцями, 2021	6151 (січень)	16285 (листопад)
Варіація цін за місяцями, 2021	468	2325
Прогноз ціни на 2022/2023	6400	16400

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [34].

Здійснено прогноз цін на 2022/2023 м.р. на зернові та зернобобові культури становитиме 6400 грн/т та на олійні культури – 16400 грн/т. Позитивною стороною стратегії низьких цін є те, що вони непривабливі для існуючих та потенційних конкурентів. Щодо діяльності ПП «Ташір», то його конкуренти не відповідатимуть демпінгом на незначне зменшення цін, оскільки його частка ринку є невеликою. Таким чином, стратегія низьких цін, яку обрало для себе ПП «Ташір», не може бути довгостроковою. На довгострокову перспективу підприємству слід обрати завоювання певної частки ринку та її утримання.

3.3. Обґрунтування інноваційно-інвестиційного проекту підвищення прибутковості та рентабельності підприємства

Враховуючи перспективний напрям інноваційно-інвестиційної діяльності ПП «Ташір», а саме ефективне вирощування зернових та олійних культур, необхідно визначити необхідний комплекс робіт, обсяг інвестицій та спланувати джерела їх надходження. Завданнями господарства для досягнення поставленої мети є: збільшення посівної площі до 2000 га, придбання чотирьох комбайнів CLASS SAGUAR – 840 по 3,4 млн. грн. Потреба в комбайнах є дуже великою в даних господарствах, оскільки комбайни СК-5 «Нива», які є в експлуатації є вже застарілими. Вони відпрацювали свій амортизаційний строк і є малопродуктивними, при їх використанні відбуваються великі втрати врожаю. Використання CLASS SAGUAR – 840 замість комбайнів СК-5 «Нива», дозволить збільшити ефективність виробництва зернових за рахунок зменшення втрат зерна при збиранні врожаю на 20-25%, зменшення витрат пального в 2-2,5 рази, збільшення норми виробітку за день в 3-3,5 рази.

Також заплановано придбати пневмосортувальну машину ПСМ-25. Ця машина дозволяє забезпечити підприємства насінням першого класу, без додаткових затрат підвищити врожайність зернових культур на 5-8 ц/га і вище, довести рефракцію зерна до 0%. Пневмосортувальна машина призначена для

кінцевої очистки насіння від домішок які важко відділяються, несхожого і низькопродуктивного насіння, а також для очистки продовольчого зерна і доведення його до найвищих хлібопекарських якостей. Вартість машини ПСМ-25 з пропускною здатністю до 25 т за годину складає 953,6 тис. грн.

Використовуючи посівний матеріал, отриманий на машині ПСМ-25, ми зможемо отримати 100% чисте насіння без зернових та насіння бур'янів домішок, завдяки чому відбувається поступове очищення поля від бур'янів. Машина до того ж проста в експлуатації і тому не потрібно витратити великі кошти для навчання персоналу.

Також планується придбати 2 т високосортного насіння озимої пшениці та жита, вартість високосортного насіння 7400 грн. за тонну, закупити мінеральні добрива, засоби захисту рослин і необхідну кількість пального. Таким чином, розрахуємо потребу в інвестиціях для реалізації поставлених завдань (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Потреби в інвестиціях ПП «Ташір»

Напрямок витрат	Обсяг витрат, тис. грн.
Придбання зерноочисної машини ПСМ-25	953,6
Придбання двох комбайнів CLASS SAGUAR – 840	6800,0
Встановлення обладнання, навчання персоналу та налагодження роботи	380,0
Закупка пального	800,0
Закупка мінеральних добрив	900,0
Закупка засобів захисту рослин	280,0
Закупка сортового насіння	15,0
Всього	10128,6

Джерело: розрахунки автора

Отже, для досягнення цілей ПП «Ташір», а саме нарощуванні виробництва та підвищенні урожайності зернових необхідні кошти у розмірі 10128,6 тис. грн., з яких всі – власні. Запланований урожай зернових культур можна отримати лише за умови дотримання науково обґрунтованої системи обробітку ґрунту, а також

догляду за посівами. Прибутки підприємства будуть залежати від досягнутого рівня врожайності та відповідності зерна встановленим стандартам якості.

Відповідно до стратегії підприємства по вирощуванню зернових, вони будуть використовувати сучасні підходи до вирощування озимих і ярих зернових спираючись на науково обґрунтовані норми внесення добрив, строків посіву, норм висіву. За запропонованими і прогнозованими показниками по вирощуванню зернових визначається загальна потреба, витрати, вартість робіт. Заплановано посіяти 1000 га зернових (1000 га озимих), прогнозована урожайність в середньому складе 55-57 ц/га, а вартість реалізації очищеного зерна 640 грн./ц (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Прогноз надходжень від реалізації продукції зернових на перспективу

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Обсяг реалізації, ц	55000	56000	57000
Ціна, грн/ц	640	680	700
Виручка від реалізації, тис. грн.	35200	38080	39900

Джерело: розрахунки автора

Помітно збільшиться виручка від реалізації продукції також за рахунок росту цін, що є позитивним у розвитку інвестиційної програми. Тобто орієнтована виручка від реалізації продукції рослинництва буде використовуватись на забезпечення операційної діяльності та реалізації запланованого проекту. Ці дані дадуть змогу розрахувати прибутки господарств і податкові платежі, які вони мають сплатити (табл. 3.6). Реалізація розробленого проекту дозволить досягти не лише економічного, а соціального ефекту, зокрема підвищення заробітної плати, зростання зайнятості працівників, полегшення їх роботи, покращення умов праці. Поступове нарощування обсягів виробництва, а відповідно ї підвищення прибутковості дозволить спрямовувати частину коштів на розвиток та навчання персоналу.

Таблиця 3.6

**Прогноз доходів і витрат, пов'язаних
з реалізацією проєкту у ПП «Ташір»**

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.
1. Грошові надходження від реалізації	70400	76160	79800
2. Затрати на виробництво та реалізацію продукції на 1 га посівної площі, тис. грн /га	148,2	150,0	153,0
3. Собівартість виробництва, грн/ц	470,5	490,0	510,0
4. Середня ціна реалізації, грн/ц	640,0	660,0	685,0
5. Валовий прибуток, грн/ц	169,5	170	175
6. Рентабельність виробництва, %	36,03	34,69	34,3

Джерело: розрахунки автора

Тобто зазначений проєкт є економічно та соціально доцільним і прийнятним. Детальніше можна розглянути у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Прогноз чистого прибутку та рентабельності ПП «Ташір»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Прогноз 2023 р.	Прогноз 2023 р. до 2021 р., +/-
Активи, тис. грн.	84284	97730	127100	290908,4	163808,4
Пасиви, тис. грн.	84284	97730	127100	290908,4	163808,4
Оборотні активи, тис. грн.	44763	56708	77258	191245,6	113987,6
Необоротні активи, тис. грн.	39521	41022	49842	99662,82	49820,82
Короткострокові кредити банків, тис. грн.	0	0	0	0	0
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	13925	16400	12114	15627,06	3513,06
Власний капітал, тис. грн.	69044	81075	104690	117628	12938
Рентабельність власного капіталу, %	13,58	14,84	22,56	23,07	0,51
Чистий прибуток, тис. грн.	9378	12030	23615	25950	2335

Джерело даних: річна фінансова звітність ПП «Ташір» за 2019-2021 рр.

В ході виконання розрахунків до табл. 3.7, було виявлено, що по всіх статтях можливе збільшення затрат і при цьому збільшиться рентабельність власного капіталу на 0,51 процентних пункти, і становитиме вона 23,07 %, порівняно із 22,56 % у 2021 р. Сума чистого прибутку зросте на 2,335 млн. грн. і при цьому становитиме 25,95 млн. грн. у порівнянні із 23,6 млн. грн. у 2021 р.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Рентабельність виробництва завжди важлива, актуальна, необхідна для забезпечення успішної господарської діяльності економічна категорія, індикатор подальшого сталого розвитку та розширеного відтворення для підприємства. Формування рентабельності сільськогосподарського виробництва визначають його грошові надходження та витрати. Розрізняють рентабельність: використання економічних ресурсів підприємства; продукції (робіт та послуг); діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження випускної роботи є господарська діяльність ПП «Ташір» Ружинського району Житомирської області. У 2021 р. на підприємстві працювало 37 працівників, середньорічна вартість основних фондів 49,8 млн. грн., оборотних – 77,2 млн. грн., загальна вартість активів – 127,1 млн. грн. Поєднання цих економічних ресурсів забезпечило отримання виручки від реалізації продукції на суму 72,1 млн. грн., що на 20 % більше у 2019 році. За 3 роки собівартість продукції зменшилась та склала 43,9 млн. грн. У результаті відбулося зростання у 2 рази чистого прибутку з 9,4 млн. грн. у 2019 році до 23,6 млн. грн. у 2021 році.

Під час досліджень пов'язаних з оцінкою прибутковості та ефективності господарської діяльності ПП «Ташір», аналізом його фінансового стану і результатів, організаційно-економічною характеристикою встановлено, що підприємство спеціалізується на виробництві зернових, зернобобових та технічних культур, раціонально використовує свої можливості та ресурси, щоб досягти позитивних результатів господарської діяльності, має стабільні фінансові показники. Це свідчить про правильно обрану стратегію підприємства і ефективні напрями її досягнення.

Позитивна динаміка спостерігається майже у всіх показниках, які свідчать про зміцнення економічного потенціалу, економічне зростання, підвищення активності на ринку, зростання обсягів виробництва, підвищення поточної

платоспроможності, стійке фінансове становище, розширення діяльності на нові сфери, ефективне використання наявних технічних ресурсів.

ПП «Ташір» обрало конкуренту стратегію для розвитку бізнесу. Оскільки головна проблема, яка безпосередньо впливає на собівартість продукції, а відповідно і формування прибутку є заміна оновлення та модернізація машино-тракторного парку, розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, освоєння тимчасово-вільних грошових коштів.

Рівень рентабельності продукції у 2019 році склав 30,01 %, а у 2021 р. – 69,28 %. Отже, економічна ефективність господарської діяльності підприємства набула постійної тенденції до зростання навіть в умовах пандемії, локдауну та війни. На жаль у ПП «Ташір» тривалість обороту з кожним роком динамічно зменшується, що звичайно негативно відображається на забезпеченні поточної операційної діяльності підприємства. Нераціональна структура оборотних активів призвела до зменшення їх оборотності, погіршення ділової активності підприємства протягом 2019-2021 рр., зокрема зросла дебіторська заборгованість до 7,5 млн. грн.

У ПП «Ташір» рентабельність рослинництва перевищує відповідні середньостатистичні показники по Україні. Найбільш економічно ефективним є вирощування зернових та олійних культур, де у 2021 р. рентабельність перевищує 50 %, зокрема насіння соняшнику – 50,5 %, кукурудзи на зерно – 68,2 %, насіння ріпаку – 61,2 %. В результаті господарської діяльності підприємства в галузі рослинництва рентабельність зросла з 30,09 % у 2019 р. до 64,28 % у 2021 р.

Запропоновано в умовах підприємства закупити нові сучасні комбайни та зерносушильні машини, що дозволить збільшити обсяг продукції зернових культур, покращити їх якість і збільшити рівень цін реалізації. Фінансування даного проекту доцільно здійснювати за рахунок власних коштів підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. *Економіка підприємств агропромислового комплексу*: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Андрійчук В. Г. *Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз* : монографія. К.: КНЕУ, 2005. 292 с.
3. Балабанова Л. В. *SWOT–аналіз – основа формування маркетингових стратегій*: навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2005. 301 с. [Електронний ресурс] Режим доступу// <http://mybook.in.ua/?mode=book&id=1019>.
4. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2020 рік: статистичний збірник сайт Державної служби статистики України. – URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/Zb_Bsph_2020.pdf
5. Бобрицький Н. Нова угода між Україною та ЄС: вибір між прагматизмом та ідеалізмом / *Юридичний журнал*. 2016. №4. С.117-119.
6. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. *Стратегічне управління*: навчальний посібник. Київ.: ЦУЛ, 2008. 396 с.
7. Бойчик І. М. *Економіка підприємства* : навч. посіб. К. : Атіка, 2003. 480 с.
8. Болюх М. А. *Економічний аналіз*: навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка вид. 2–ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2003. 556 с. / [Електронний ресурс]/ Режим доступу// <http://studentbooks.com.ua/content/view/117/39/>.
9. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. *Виробничий (операційний) менеджмент*: Навчальний посібник. / За редакцією В.О. Василенка. Київ: ЦУЛ, 2003. 532 с.
10. Васильков В.Г. *Організація виробництва*: навч. посіб. К.:КНЕУ, 2003. 524с.
11. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. *Стратегічне управління*: навчальний посібник. Київ.: ЦУЛ, 2003. 396 с.
12. Веселова А. С., Дерев'янка Н. М. Прибуток підприємства в сучасних умовах / *Економіка і управління : проблеми науки та практики*: збірник

матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет- конференції, 3-4 грудня 2014 р., м. Київ. Дніпропетровськ : «Герда», 2015. С. 159-160.

13. Власова Н. О., Круглова О. А., Безгінова Л. І. *Фінанси підприємств*: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2007. 271 с. / URL: <http://www.twirpx.com/file/263175/>.

14.Гринькова В.М., Корда В.О. *Фінанси підприємств*. К.: Знання-прес, 2006. 424 с.

15. Гугля І. Відновлення споживання: що купують українці / *Альфа: Бізнес-Дайджест*. 2017. № 6 (червень). С. 6.

16. Іванюк О.В. *Економічні засади використання біомаси для енергозабезпечення сільських територій* : монографія Житомир: В.Б. Котвицкий, 2013. 192 с.

17.*Економіка підприємства*: навчальний посібник / Т.М. Серіков, Є.П. Кожанова, В.І. Мельник, Г.М. Шумська. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.

18. Єрмаков О. Ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств / *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2013. №5. С.23-28.

19. Кадацька А. М. Методика формування фінансових результатів підприємствами / *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2017. № 2. С. 86-89.

20.Кальмук Н. В., Дуда С. Т. Управління прибутком підприємства в сучасних умовах / *Науковий вісник національного лісотехнічного університету України* : збірник науково-технічних праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2005. Вип. 15.5. С. 254- 256.

21.Кільницька О.С., Ткачук В.І., Єжова Л.В. Вплив цін сільськогосподарської продукції на її рентабельність у сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2022. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7344>

22. Кісіль М.І. Критерії і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу / *Економіка АПК*. 2011. №8 С.59-64.

23. Кернасюк Ю. В. Рентабельність агробізнесу в 2021 році: прогнози та експертні оцінки. – URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/20418-rentabelnist-ahrobiznesu-v-2021-rotsi-prohnozy-ta-ekspertni-otsinky.html>

24. Коваль П.В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу / *Економіка АПК*. 2004. №5. С.61- 63

25. Костирко А. Г. Економічна складова формування фінансового потенціалу підприємств / *Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах Інтеграційних процесів* : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції 15 травня 2014 р. Миколаїв : МДАУ, 2014. С. 101-103.

26. Кравченко О. В. Стратегічний потенціал підприємства // *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Фінанси і кредит». Суми : СНАУ, 2007. № 2. С. 249-252.

27. Кулішов В.В. *Економіка підприємства: теорія і практика: навчальний посібник*. К.: Ніка–Центр, 2002. 212с.

28. Кулішов В.В. *Економіка підприємства: теорія і практика: навчальний посібник*. К.: Ніка–Центр, 2002. 212 с.

29. Лупенко Ю.О. У НААН назвали рентабельність сільськогосподарської продукції за 2020 рік. – URL: <https://agropolit.com/news/19612-u-naan-nazvali-rentabelnist-silskogospodarskoyi-produktsiyi-za-2020-rik>

30. Мацола С. М. Модель планування і управління діяльністю підприємства / *Вісник Хмельницького національного університету*. Хм., 2015. № 4. Т. 3. С. 48-51.

31. *Перспективи розвитку альтернативної енергетики на Поліссі України* : монографія / В. О. Дубровін, Л. Д. Романчук, С. М. Кухарець [та ін.]; відп. ред. О. В. Скидан. К.: Центр учбової літератури, 2014. 335 с.

32. Писаревський І.М. Підвищення ефективності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів / *Фінанси України*. 2013. №10. С.91-100.

33. Покропивний С.Ф., Калош В.М. *Підприємництво, стратегія, організація, ефективність*: навч.посібник. К.: КНЕУ, 2007. 244 с.

34. Сільське господарство України. 2021 рік: статистичний збірник / сайт Державної служби статистики України. – URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm

35. Статистичний щорічник України : збірники за 2016-2019 рр. / комплексні статистичні публікації Державної служби статистики України URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

36. Статистичний щорічник України – 2020 : сайт Державної служби статистики України URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf

37. *Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект*: кол. монографія / за ред. В.І. Ткачука. Житомир: ПП «Рута», 2014. 315 с.

38. Трачук Г. О. Ефективність і результативність як підходи до визначення економічного результату діяльності підприємства // *Соціально- економічні аспекти розвитку підприємств*: матеріали наук.-практ. конф. 16- 17 січня 2015 р. Дніпропетровськ: «Герда», 2015. С. 154-156.

39. Фінансовий словник-довідник /М.Я.Демяненко, Ю.А.Лузан, П.Т. Саблук та ін. К.:ІАЕ УААН, 2003. 555 с.

40. Чейз Р., Эквилайн Н., Якобс Р. *Производственный и операционный менеджмент*. М.: Издательский дом „Вильямс”, 2001. 397 с.

41. Хан Д. *Планирование и контроль: концепция и контроллинг*: Пер. с нем. / Под ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. М.: Финансы и статистика, 1997. 800 с.
42. Хасси Д. *Стратегия и планирование* / Пер. с англ. под ред. Л.А. Трофимовой. СПб.: Питер, 2001. 384 с.
43. Цаль-Цалко Ю.С. *Фінансова звітність підприємства та її аналіз*: Навч. посібник. – 2-ге вид. перероб., доп. Житомир: ЖІТІ, 2001. 300 с.
44. Цаль-Цалко Ю. С. Статистичне дослідження впливу факторів на фінансові результати діяльності підприємств // *Статистика України*. 2003. № 4. С. 75-81.
45. Череп А. В. Удосконалення управління фінансовими ресурсами з метою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання // *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 7 (50). С. 44 -48.
46. Чухно А. А., Юхименко П. І., Леоненко П. М. *Сучасні економічні теорії* : підручник К. : Знання, 2007. 878 с.
47. Шваб Л.І. *Економіка підприємства: навчальний посібник*. 2-ге вид. К.: Каравела, 2005. 568 с.
48. *Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017*. Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 58 с.
49. Феняк Л. А. *Порушення цінового паритету та шляхи його подолання в економіці України. Ефективна економіка*. 2018. № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6358> (дата звернення: 19.11.2022).

Система показників економічної ефективності виробництва

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	праці (персоналу)	виробничих фондів	фінансових коштів
Виробництво чистої продукції на одиницю витрат ресурсів	Темпи зростання продуктивності праці	Загальна фондівіддача (за обсягом продукції)	Оборотність оборотних коштів
Прибуток на одиницю загальних витрат	Частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці	Фондовіддача активної частини основних фондів	Рентабельність оборотних коштів
Рентабельність виробництва	Відносне вивільнення працівників	Рентабельність основних фондів	Відносне вивільнення оборотних коштів
Затрати на одиницю товарної продукції	Коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу	Фондомісткість одиниці продукції	Питомі капітальні вкладення (на одиницю приросту потужності або продукції)
Частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва	Трудомісткість одиниці продукції	Матеріаломісткість одиниці продукції	Рентабельність капітальних вкладень
Національний ефект використання одиниці продукції	Зарплатомісткість одиниці продукції	Коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів	Строк окупності капітальних вкладень

Джерело: побудовано автором за матеріалами [33, с. 207]

Методика розрахунку показників для оцінки рентабельності господарської діяльності сільськогосподарського підприємства

	Показник	Формула розрахунку	Умовні позначення
1	Рівень рентабельності (P)	$P = \frac{\Pi \cdot 100\%}{Bв}$	Π – валовий прибуток від реалізації (робіт, послуг); $Bв$ – виробничі витрати на реалізовану продукцію (її виробнича собівартість)
2	Коефіцієнт віддачі за товарною продукцією	$Kmn = \frac{T\Pi}{Bв}$	$T\Pi$ – вартість товарної продукції (робіт, послуг) за поточними цінами реалізації
3	Норма прибутку (Hn)	$Hn = \frac{\Pi \cdot 100\%}{\Phiос + \Phiоб}$	$\Phiос$ і $\Phiоб$ – середньорічна вартість відповідно основних виробничих фондів і оборотних фондів
4	Масу прибутку на гектар посіву певної культури ($Mк$)	$Mк = \frac{\Piк}{S \cdot Kт}$	$\Piк$ – прибуток, одержаний від реалізації певної культури; S – площа посіву культури; $Kт$ – коефіцієнт товарності
5	Рентабельність продажу (Pn)	$Pn = \frac{\Pi}{T\Pi} \cdot 100\%$	Π – валовий прибуток від реалізації (робіт, послуг); $T\Pi$ – вартість товарної продукції (робіт, послуг) за поточними цінами реалізації
6	Рентабельність обороту (P)	$P = \left(\frac{\Pi}{ГВ} + \PhiД \right) \cdot 100\%$	Π – прибуток від звичайної діяльності підприємства до оподаткування; $ГВ$ – грошова виручка від реалізації продукції; $\PhiД$ – фінансові доходи, отримані від фінансової та інвестиційної діяльності

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1, 2, 44].

**Динаміка ефективності використання персоналу
приватного підприємства «Ташір»**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., %
Облікова кількість штатних працівників (на 31.12), осіб	38	40	37	
Фонд відпрацьованого робочого часу одного штатного працівника, люд.-год.	2044,5	2264,6	1912	93,5
Коефіцієнт використання персоналу, %	111,1	123,1	103,9	<на 7,2 відн. пунктів
I. Продуктивність праці за чисельністю працівників				
Отримано на одного штатного працівника: – чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, тис. грн.	1570,3	1401,9	1947,8	124,04
– валового прибутку, тис. грн.	363,2	371,0	762,1	209,84
– чистого прибутку, тис. грн.	246,8	300,8	638,2	258,61
Середньорічний темп росту продуктивності праці до попереднього року, %	108,4	89,3	138,9	>на 30,5 відн. пунктів
II. Продуктивність праці за фондом оплати праці				
Отримано на 1 грн. фонду оплати праці: – чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, грн.	14,09	11,77	11,90	84,44
– валового прибутку, грн.	3,26	3,12	4,66	142,81
– чистого прибутку, грн.	2,21	2,53	3,90	176,42
Середньорічний фонд оплати праці одного працівника, тис. грн.	111,45	119,10	163,70	146,88
Середньомісячний фонд оплати праці одного працівника, тис. грн.	9,287	9,925	13,642	146,89
Середньорічний темп росту оплати праці до попереднього року, %	112,5	106,9	137,4	>на 24,9 відн. пунктів
Співвідношення темпів росту продуктивності праці до її оплати	0,96	0,84	1,01	>на 0,05 відн. пунктів

Джерело: розраховано автором за даними первинної звітності ПП «Ташір»